

Тиодор Р. Росић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 371.3::82
821.163.41.09-1"19/20"
Оригинални научни рад
Примљен: 18. фебруара 2017.
Прихваћен: 24. априла 2017.

МЕТОДИЧКИ ПРИСТУП ЗБИРЦИ ИЗАБРАНИХ ПЕСАМА

Апстракт: У раду се¹, применом аналитичко-синтетичког метода, тумачи збирка изабраних песама савремених српских песника. Разматра се антологијски избор песама², примерених доживљајно-сазнајним могућностима ученика, с циљем делотворног утицаја на естетску, моралну и идејну свест ученика, а зарад постизања што бољих васпитних и образовних резултата. Књижевно-критички се одређује појам савремене поезије и њене стилско-језичке доминанте. Приступа се, потом, иманентној, теоријско-методичкој обради највреднијих остварења савремене српске поезије, намењене за изучавање у осмом разреду основне школе.

Кључне речи: савремена поезија, начин казивања, модернизам, стилска епоха.

1.

Наставним програмом за осми разред основног образовања и васпитања (Наставни програм³), у оквиру обавезних и препоручених садржаја, предвиђено је и тумачење избора из савремене српске поезије. Несумњив допринос усавршавању наставних програма и уџбеника даје издавач „Прима” објављивањем Методички обрађене лектуре за први и други циклус основног образовања. У тој едицији објављен је и *Избор из савремене српске*

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: „Динамика структура савременог српског језика”, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

² *Избор из савремене српске поезије*, приредио Тиодор Росић, Горњи Милановац: Прима, 2017.

³ Преузето 12.10.2016. са веб сајта Завода за унапређивање образовања и васпитања, Република Србија, на локацији:
<http://www.zuov.gov.rs/dokumenta/CRPU/Osnovne%20skole%20PDF/Drugi%20ciklus%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja/5%20Nastavni%20program%20za%20osmi%20razred%20osnovnog%20obrazovanja%20i%20vaspitanja.pdf>

поезије (Горњи Милановац, 2017; избор, предговор, белешке о песницима и методичка обрада Тиодор Росић).

У књизи је дата поезија српских песника од Васка Попе (рођ. 1922) до Ненада Јовановића (рођ. 1973). На почетку је поезија песника ослоњеног на надреалистичко стваралачко искуство (уз поезију Миодрага Павловића и интимизам Стевана Раичковића), која означава почетке савременог песничког дискурса, а на крају документарна поезија. Заступљена су педесет два песника из Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе и из Хрватске. Уз наведене, песмама су заступљени, између осталих, и они старији: Светислав Мандић, Бранко В. Радичевић, Иван В. Лалић, Александар Ристовић, Јован Христић, Бранко Миљковић, Љубомир Симовић, Борислав Радовић, Петар Пајић, Вито Марковић, Бранислав Петровић, Алек Вукадиновић, Драган Колунџија, Матија Бећковић... Ту су и нешто млађи: Слободан Ракитић, Милан Комненић, Гојко Ђого, Милутин Петровић, Милан Милишић, Ранко Јововић, Исмет Реброња, Горан Бабић, Рајко Петров Ного... Заступљени су, такође, млађи и најмлађи: Милосав Тешић, Милан Ненадић, Раша Ливада, Љубица Милетић, Новица Тадић, Радмила Лазић, Зоран Хр. Радисављевић, Ђорђо Сладоје, Гордана Ћирјанић, Верољуб Вукашиновић, Драган Јовановић Данилов, Ана Ристовић...

Циљ рада је да се дефинишу основни постулати савременог песничког исказа, али и да се помогне наставнику у стратешкој примени механизма разумевања вишеслојне структуре поетског текста, с интенцијом богаћења и унапређивања наставне васпитно-образовне праксе.

Главни задатак рада је да истражи значењске и обликовне постулате савременог песничког исказа, његове високе естетске домете и могућности иманентно-методичке интерпретације текстова савремене поезије.

2.

Савремена српска поезија је тесно повезана са временом настанка. Њу стварају наши савременици. Ми као савременици је читамо, доживљавамо и разумемо. Упркос томе, она се не може свести само на један временски оквир. Тешко је прецизно одредити када се појављује нека књижевна појава и колико траје, шта се дешава на одговарајућем језичком простору у датом временском и друштвеном контексту.

Почеци савремене српске поезије се обично везују за раскид са такозваним социјалистичким реализмом – стилем у уметности који се појавио после Другог светског рата, а чији је задатак био усмерен на очување идеја комунизма и социјализма. Истиче се утицај модерничког покрета у уметности, усмереног на иновативне савремене начине уметничког обликовања.

У српској поезији се стварање савременог поетског израза везује, пре свега, за обнову надреализма и интимизма⁴. Поједини представници прве послератне генерације „младих” у многим елементима своје поезије усвојили су извесна надреалистичка искуства. То се пре свега односи на поезију Миодрага Павловића и Васка Попе. Међутим, присутни су и песници који својом поезијом настављају извесне токове лирског интимизма, карактеристичне за поезију међуратног периода (Светислав Мандић, Стеван Раичковић).

Важну улогу у формирању савременог поетског израза имали су последњи бројеви београдског књижевног часописа „Младост”. У том часопису је објављена песма „Море” Душана Матића, као и песме Танасија Младеновића, Радомира Константиновића, Душана Костића, Васка Попе и Светислава Мандића. Зоран Мишић је у том часопису јасно разграничио поезију „најдаровитијих представника неправедно занемарене прошлости” (Светислав Мандић и Стеван Раичковић) од поезије песника „мање даровитих” (Мишић 1952).

Песничке књиге Васка Попе, Миодрага Павловића, објављене почетком педесете године, означаће и почетке савремене српске поезије. Нове стваралачке тенденције трају и данас. Зато су се на почетку овог избора из савремене српске поезије и нашле песме Васка Попе, а на крају песме Ненада Јовановића (рођен 1973).

Значајан је допринос стране литературе развоју послератног песничтва. Песнички преводи, попут Ујевићевог превода *Влајти њрава* (1951) Волта Витмена, одразили су се на формирање савременог српског језичког израза у датом тренутку. У том погледу, веома илустративан пример је књига Миодрага Павловића *87 њесама* (1952) у којој су, између осталог, коришћена и извесна стваралачка искуства појединих англосаксонских песника (Т. С. Елиота). Павловићева књига (уз Попину *Кору*, Раичковићеву *Песму њиши-не*, Матићеву *Бајгалу*, књигу песама хрватске песникиње Весне Парун *Зоре и вихори*, уз поезију словеначког песника Едварда Коцбека, књига Десанке Максимовић, итд.), представља један од темељаца обнове модерне српске поезије.

Уместо ванкњижевног приступа, какав је нпр. такозвани генерацијски (Палавистра 1972: 118), у избору су коришћене књижевне чињенице: песници и песме су бирани претежно на основу њиховог, у датим временским

⁴ После Другог светског рата плодну стваралачку активност развили су Душан Матић, Милан Дединац, Љубиша Јоцић, Оскар Давичо, али и представници интимистичко-исповедне поезије, попут Десанке Максимовић и Десимира Благојевића. И једни и други модернизују казивања и укључују се појединим књигама у савремене поетске токове (нпр. Десанка Максимовић поезијом из књига *Трајим њомиловање*, *Лейѡис Перунових њошмака*). Њихове песме су изостале јер књига представља избор из савремене поезије и нема за циљ да свеобухватно представи целокупно савремено поетско стваралаштво већ само његове доминантне чињенице.

околностима, иновативног и модерног начина казивања. Ужи распони времена „омогућавају већи позив актуелних песничких имена” (Грујичић 2013: 26).

Могуће је песме разврстати по темама и начину казивања (Росић 2015: 155). Први вид подразумева размишљање о свету и човеку, историјске и легендарне представе – народна веровања, критички, итд; други сликовни, глаголски, фантастички, иронички исказ итд. Присуство, односно одсуство, појединих стилскојезичких средстава, одражава се на савремен начин казивања. Коришћење гротеске и начин њеног функционисања, на пример, директно утиче на један вид савремене критичке поезије. Гротеска није у различитим књижевноуметничким раздобљима идентична. Друкчије ће гротеску „упослити” један неонадреалиста, друкчије представник фолклорне фантастике.

Има песника који настоје да у туђе ритмичко-мелодијске схеме утисну сопствене изразе и стиховне комбинације – настоје да буду нови и оним о чему и начином на који казују.

Песме савременог српског песништва сведоче да оне нису једнообразне. У њима је, између осталог, присутан неонадреалистички, фантастички, критички, иронички, интимистички и постмодернистички начин казивања. Савремена поезија обнавља нека стиховна решења, али их и обогаћује. Тематско поље савремене поезије се шири. Она је ослоњена на песников доживљај света, али и на документ. Леп пример је поема Стевана Раичковића *Записи о Црном Владимиру*, саздана на мешавини маште и документа. Записи су настали на основу песниковог сусрета у болници са Црним Владимиром, тридесетшестогодишњаком, оболелим косцем из села Сопот на Космају, који је песника замолио да напише „песму о њему и његовој болести”.

Интересантан је и случај Горана Бабића – он је до 1992. године живео у Загребу, а од тада живи у Београду и себе сматра српским песником. Његова песма „Мужа змија” написана је пре тридесетак година и објављена у истоименој књизи у београдском БИГЗ-у (1993). Та песма је антиципирала прави мигрантски потрес који се данас дешава у Медитерану и Европи.

Корпусу савремене српске поезије припада и поезија Исмета Реброње, песника из муслиманско-бошњачког миљеа који се формирао у контексту српске књижевности, а за кога сам у предговору књизи *Пајанска крв*, објављеној у Српској књижевној задрузи 1989. године, написао да је „у савремену српску поезију увео Божетка, Божила, Горопата, Здухача... словенске демоне и словенске богове...”. Он је песник фолклорне фантастике и митског транспонованог света.

Нема ничега што не би могло бити предмет песничког казивања. То што је савремена српска поезија богата иронијом не искључује фантастику. Неосимболистички начин казивања ничему не противуречи поезији Милана Комненића; лирика Стевана Раичковића, на пример, застрашујућој слици стварности у казивању Бранислава Петровића. Фолклорна фантастика Вите

Марковића не умањује вредност халуцинантних исказа Милутина Петровића, њихову ироничну и демонску компоненту – не ништи документарно песничство појединих наших песника, његов критички ток. Поезија ироничног, саркастичног, црнохуморног приказивања људи, предмета и појава у неприродном, комичном или пак изобличеном и деформираном облику Бранислава Петровића, Милана Комненића, Љубомира Симовића, Милорада Ђурића, Петра Пајића, Гојка Ђога, Адама Пуслојића, Раше Ливаде, Новице Тадића, није у непријатељству са звуковном бројаницом и мелодијским преплетом Алека Вукадиновића, Милосава Тешића, Верољуба Вукашиновића, нити противуречи лирици Љубице Милетић, Ноговој и лирици Ђорђа Сладоја. Мисаони лиризам Светислава Мандића, Слободана Ракитића (Лукић 1968) и орфичко завештање Бранка Миљковића, не сукобљавају се с поезијом о „временима сасвим очајним” Јована Христића или са постсимболизмом Ивана В. Лалића. Имају чак и веома блиских додирних тачака – а то је да су песници културе и обнове традиције.

На вечност претендује песничство Матије Бећковића, дијалекатски искази његових песама, али и Драган Колунџија, Драгомир Брајковић и Мањолје Гавриловић са сликовним исказом своје поезије. Лазар Вучковић је, пак, исписао песму о псу – нечистој сили, демону. Преобликована стиховна решења народне књижевности, глаголски исказ, митолошке примесе у исказима Васка Попе нису противне песничкој митологији песама Миодрага Павловића које се ослањају на песничку традицију. Савремена српска поезија ослоњена је на национални мит, религију, књижевност, мишљење, односно на проверене облике казивања, али у њој постоје и токови документарно-ироничне поезије – рецимо поезија Радмиле Лазић, Гордане Ћиријанић, Ане Ристовић или Ненада Јовановића.

Савремена поезија у својим модерним видовима напушта традиционалне хуманистичке представе о човеку. Отуда у савременом српском песничству, поред поезије о свету и човеку, историјских тема и легендарних представа, постоји и модерни начин стиховања, заснован на иронији, сарказму, црном хумору и одсуству метафора.

Напуштање представе о човеку као средишту космоса усталичило би разне видове антипоезије која посеже за разарањем песничке традиције. То, међутим, има и своје наличје. Рушење темељних вредности лишило би савремену српску поезију индивидуалне песничке „драме” Стевана Раичковића. У књижевну историју била би смештена поезија Бранка В. Радичевића и Алека Вукадиновића. То би, разуме се, водило једноличним представама савремене српске поезије.

Добро је познато гледиште да и осредњи песник има успешних песама и нико то не доводи у сумњу. Овај поглед на савремену српску поезију настао је на темељу читања објективно признате поезије појединих песника. Песничке текстове треба читати као да су читани први пут. Резултат свега биће превредновање. Оно што у једном тренутку, одређеној стилској епоси,

може да буде признато, није гаранција на вечност; у другом времену тако не мора да буде. Читање једног те истог текста у два различита времена не мора да има исте резултате. Савремена српска поезија није напустила проверене облике песничког певања и мишљења.

Песме у књизи су, осим песама Светислава Мандића, распоређене према годинама рођења аутора. Мандић је рођен годину пре Попе, изузетни је медитативни лиричар, Попа, пак, представља темељац и прекретницу у савременом начину казивања. Зато се и нашао на почетку *Избора*.

3.

Ученици добијају задатак да прочитају *Избор из савремене српске поезије* и припреме одговоре на истраживачке задатке. Оспособљени су за самосталну анализу књижевноуметничких дела и процену језичко-стилских и естетских вредности дела. Имају представу о песничкој збирци и поседују критички однос у проблемском приступу делу и писцима. Упознати су са савременом књижевношћу и њеним основним одликама.

На часу који претходи обради, ученици су подељени у групе – дати су им истраживачки задаци и радни налози да прочитају избор и да се спреме да о њему говоре. Захтева се да у дневник читања забележе утисак о прочитаном, да одговоре на питања шта је заједничко свим песницима и да издвоје песме које им се највише допадају.

Након читања репрезентативних песама, наставник ученике наводи на изношење утисака о прочитаном избору, о томе шта су сазнали о поезији савремених српских песника, о њеним основним одликама, а затим се прелази на истраживачке задатке.

Истраживачки задаци I групе – Тематско-мотивска и обрада према врстама лирске поезије:

- Шта мислите о поезији и њеној улози у животу човека?
- Какав је утисак на вас оставио *Избор из савремене српске поезије*?
- О чему се најчешће говори у песмама савремених српских песника?
- Пронађите у избору љубавне песме.
- Издвојте песме о породици и пријатељству.
- Како песници доживљавају природу у овој књизи?
- У којим песмама се говори о судбини човека и смислу живота?
- Које песме говоре о историјски познатим личностима?
- Има ли у овом избору родољубивих песама?
- Издвојте песме у којима се казује о игри.
- У којим се песмама говори о путовању?
- Наведите песме које казују о сукобима.
- Постоји ли у избору песма која говори о расанку и успоменама?

- У којој се песми говори о будућности?
- Какве боје, мирисе и звукове сте запазили? Какве сте слике помоћу њих створили?
- По чему су посебне „Варијације”, одломак из поеме *Зайиси о Црном Владимиру* Стевана Раичковића?
- У којим се песмама исказују сетна и тужна расположења?
- Пронађите песме у којима се говори о чежњи и жалости.
- У којим се песмама могу пронаћи религиозне теме и мотиви?

Истраживачки задаци II групе – Обрада по језичко-стилској сродности

У предговору избору може се прочитати да се заступљене песме могу разврстати по оном о чему казују и начину казивања. О ономе о чему се казује у песмама већ је било речи у претходним питањима – истражи:

– Које песме можете сврстати у круг интимистичко-исповедних песама? Зашто?

– Поједине песме су окренуте према предању, теже ка савршенству. Које су то песме?

– Има песника у чијим су песмама присутне нестварне и ирационалне представе и слике. О којим је песмама реч?

– У неким песмама песничка фантазија долази до пуног изражаја. Које песме говоре о измишљеном свету?

– Поједине песме у књизи су документарног карактера. Наведите које су.

– У избору има хумористичко-сатиричних песама – издвојте такве песме.

– По чему су сродне песме Алека Вукадиновића, Милосава Тешића и Верољуба Вукашиновића?

– Шта је заједничко у казивању Стевана Раичковића, Рајка Петрова Нога и Ђорђо Сладоја?

– По чему се у исту групу песника могу сврстати Иван В. Лалић, Бранко Миљковић, Драган Колунџија, Милован Данојлић и Слободан Ракитић?

– По чему су посебне поезија Васка Попе и Миодрaга Павловића?

– Шта је заједничко Милутину Петровићу и групи млађих песника: Радмили Лазић, Данилову, Ани Ристовић и Ненаду Јовановићу?

– Коришћењем одговарајућих стилско-језичких средстава, поезија Бранислава Петровића, Милана Комненића и Новице Тадића се може сврстати у посебну групу. Зашто?

– Анализирајте глаголску лексику у поезији Васка Попе. Какав се закључак може извести?

– Нађите песму која има највише придева.

– Какву улогу имају боје у песми Алека Вукадиновића „Вејте пахуље најцрњег снега”?

– У којој се песми користе дијалекатски изрази?

– Пронађите песме које имају алегорични, тј. друкчији смисао од оног који се даје. Које су то песме?

- У којим песмама има ироније?
- Песници могу да буду и визионари, да наслуте предстојеће догађаје. Песма Горана Бабића је објављена далеке 1983. године. Шта је песник у њој наслутио? По чему је она актуелна данас?
- Како се може објаснити графички изглед песама Милутина Петровића и Раше Ливаде?

4.

Обнова надреализма и интимизма дала је снажан подстицај у стварању савременог српског поетског израза. Поједини песници, попут Миодрага Павловића и Васка Попе, ослонили су се на надреалистичку поетику. Ваља издвојити, међутим, и песнике који се својом поезијом надовезују на лирски интимизам присутан између два светска рата (Светислав Мандић, Стеван Раичковић).

Уз естетски критеријум, главно начело у избору било је засновано на тематском и на иновативном модерном начину казивања. Могуће је песме разврстати по темама и начину казивања. Први вид подразумева размишљање о свету и човеку, историјске и легендарне представе – народна веровања, критички, а други је сликовни, глаголски, фантастички, иронички исказ итд.

Изнет је закључак да је у песмама савремених српских песника присутан неонадреалистички, фантастички, критички, иронички, интимистички и постмодернистички начин казивања. Закључено је да савремена поезија обнавља нека стиховна решења, али их и обогаћује. У савременој српској поезији присутан је такође и неосимболистички начин казивања, али и гротеска, иронична, црнохуморна, документарна и демонска компонента.

Савремена српска поезија ослоњена је на национални мит, религију, књижевност; она у својим модерним видовима напушта традиционалне хуманистичке представе о човеку. Отуда у савременом српском песништву, поред поезије о свету и човеку, поезије историјских тема и легендарних представа, и модерни начин стиховања, заснован на иронији, сарказму, црном хумору и одсуству метафора.

Избор је настао на основу објективног увида и суда о савременом песничком стваралаштву. Упркос свему, није избегнута ни извесна субјективна нота. Закључено је да савремена српска поезија уз авангардне има и традиционалне облике казивања.

Методичка обрада збирке савремене српске поезије усмерена је на процењивање идејно-естетских и језичко-стилских вредности песничких текстова. Ученицима су понуђени поуздани критеријуми за анализу и процену књижевног текста. Упућени су у одабрану литературу о делима и песницима. Афирмисана је стратегија подстицања и развијања критичког односа и проблемског приступа тексту и песнику.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Избор из савремене српске поезије (2017), приредио Тиодор Росић, Горњи Милановац: Прима.

Грујичић (2013): Ненад Грујичић, *Антологија српске поезије (1847–2000)*, Сремски Карловци: Бранково коло.

Лукић (1968): Света Лукић, *Савремена југословенска лијература 1945–1965*, Београд: Просвета.

Мишић (1952): Зоран Мишић, О смислу и бесмислу, о лирици „меког и нежног штимунга”, о једној чежњи и једном говору на свим језицима света, *Младоси*, бр. 2–3, Београд.

Палавестра (1972): Предраг Палавестра, *Послератна српска књижевност 1945–1970*, Београд: Просвета.

Росић (2015): Тиодор Росић, *Иманентно-критичке и методичке интерпретације*, Јагодина: Факултет педагошких наука у Јагодини.

Tiodor R. Rosić

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department for Didactics and Methodology

A METHODOLOGICAL APPROACH TO A COLLECTION OF SELECTED POEMS

Summary: Using the analytic-synthetic method, the paper studies a collection of selected poems written by contemporary Serbian authors – the *Selection of contemporary Serbian poetry*, edited by Tiodor Rosic. The concept of contemporary poetry and its stylistic and linguistic dominants are analyzed from the point of view of literary criticism. The paper gives an immanent, theoretical and methodological analysis of the best poems written by contemporary Serbian authors. The poems are prescribed by the 8th grade primary curriculum. It is concluded that the selection of poems is appropriate when teaching the 8th graders and corresponds to their level of experience and cognitive abilities. The purpose of the methodological analysis is to strengthen students' esthetic, moral and ideological consciousness and to obtain better academic achievements.

Key words: contemporary poetry, poetic expression, modernism, literary epochs and styles.